

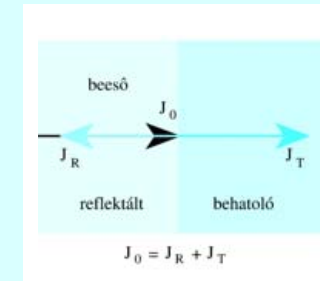
Az ultrahang orvosi alkalmazásainak alapjai

Terápia – alapja az ultrahang elnyelődése

Diagnosztika – alapja az ultrahang reflexiója

Az ultrahang reflexiója

Visszaverődés

$$R = \frac{J_R}{J_0}$$

$$R = \left(\frac{Z_1 - Z_2}{Z_1 + Z_2} \right)^2$$

Ha $R \approx 1 \implies$ teljes visszaverődés

Az ultrahang reflexiója

anyag	ρ [kg/m ³]	κ [1/GPa]	c [m/s]	Z [kg/(m ² ·s)]
levegő	1,3	7650	331	0,00043·10 ⁶
tüdő	400	5,92	650	0,26·10 ⁶
zsír	925	0,51	1470	1,42·10 ⁶
lágyszövet	1060	0,40	1540	1,63·10 ⁶
szemlencse	1140	0,34	1620	1,84·10 ⁶
csontvelő	970	0,36	1700	1,65·10 ⁶
csont, porózus	1380	0,08	3000	2,2 – 2,9·10 ⁶
csont, tömör	1700	0,05	3600	6,12·10 ⁶

Ha $R \approx 1 \implies$ teljes visszaverődés

határfelület	R
izom/vér	0,0009
zsír/máj	0,006
zsír/izom	0,01
csont/izom	0,41
csont/zsír	0,48
lágyszövet/levegő	0,99

Az ultrahang reflexiója

anyag	c (m/s)	ρ (kg/m ³)	Z (kg/m ² s)
pulpa	1570	1000	1,6 · 10 ⁶
dentin	3800	2000	7,6 · 10 ⁶
zománc	6250	3000	18,8 · 10 ⁶
Al	6300	2700	17 · 10 ⁶
boroszilikát	5300	3570	18,9 · 10 ⁶
amalgám	4350	7750	33,7 · 10 ⁶

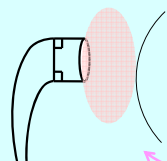
határfelület	R
zománc/dentin	0,18
dentin/pulpa	0,43
amalgám/dentin	0,40

Az ultrahang reflexiója

anyag	ρ [kg/m ³]	κ [1/GPa]	c [m/s]	Z [kg/(m ² ·s)]	határfelület	R
levegő	1,3	7650	331	0,00043·10 ⁶	izom/vér	0,0009
tüdő	400	5,92	650	0,26·10 ⁶	zsír/máj	0,006
zsír	925	0,51	1470	1,42·10 ⁶	zsír/izom	0,01
lágyszövet	1060	0,40	1540	1,63·10 ⁶	csont/izom	0,41
szemlencse	1140	0,34	1620	1,84·10 ⁶	csont/zsír	0,48
csontvelő	970	0,36	1700	1,65·10 ⁶	lágyszövet/levegő	0,99
csont, porózus	1380	0,08	3000	2,2–2,9·10 ⁶		
csont, tömör	1700	0,05	3600	6,12·10 ⁶		

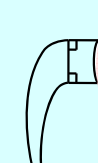
Ha $R \approx 1 \Rightarrow$ teljes visszaverődés

csatoló közeg szükséges

Az ultrahang reflexiója

Ha $R \approx 1 \Rightarrow$ teljes visszaverődés

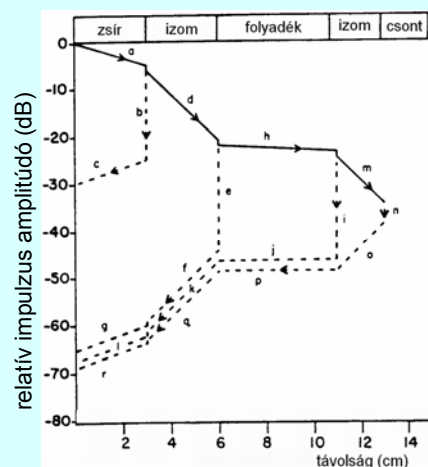

csatoló közeg szükséges

Optimális csatolás:

$$Z_{csat} = \sqrt{Z_1 \cdot Z_2}$$

$$Z_{csatólógél} \sim 6,5 \cdot 10^6 \text{ kg/(m}^2\text{s)}$$

Abszorpció és reflexió

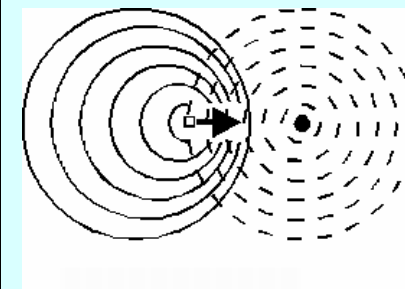
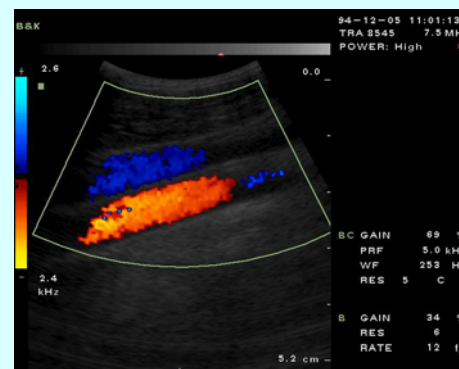
minél később/ minél mélyebbről
érkezik vissza a reflexió, annál
gyengébb a reflektált intenzitás
visszaverődési idő függő erősítés

TGC: time gain compensation

DGC: depth gain control

határfelület	R	10lgR (dB)	T	10lgT (dB)
zsír/izom	0.01	-20.0	0.990	-0.044
izom/vér	0.001	-30.0	0.999	-0.004
izom/cson	0.41	-3.9	0.590	-2.291

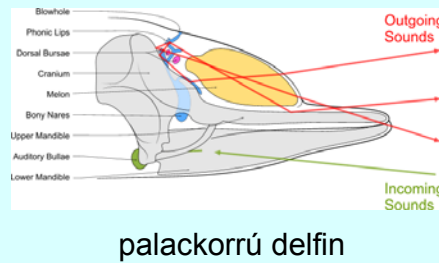
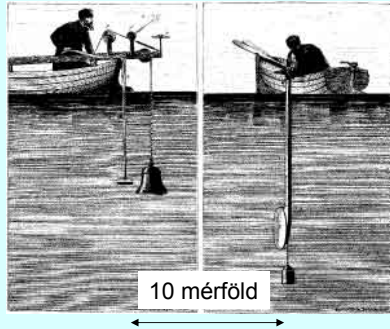
Az ultrahangos képalkotás, A-, B- és M-képek. Doppler-echo

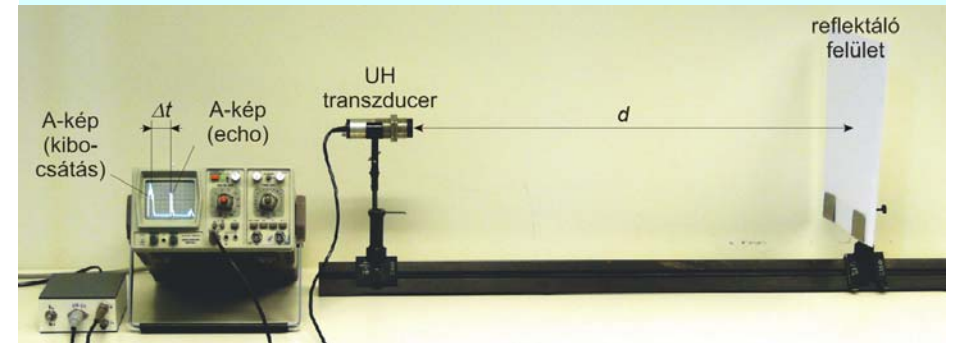
Echo elv

1794 Spallanzani:
denevérek tájékozódása

1822 Colladen megméri a
hang terjedési sebességét

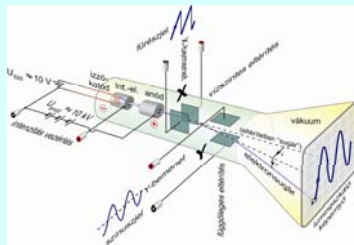

Echo elv - képképzés

$$c\Delta t = d + d = 2d$$

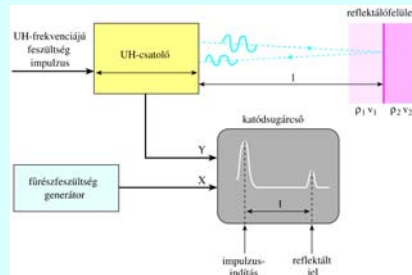
speciális transzducerből levegőbe is kicsatolható az UH
intenzitás egy része

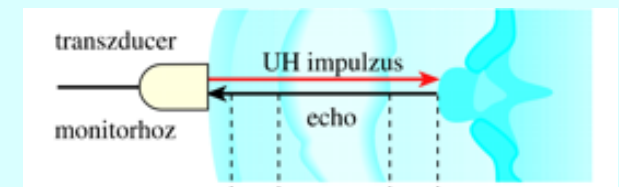
Eltérítés /
szabályozás

A-kép

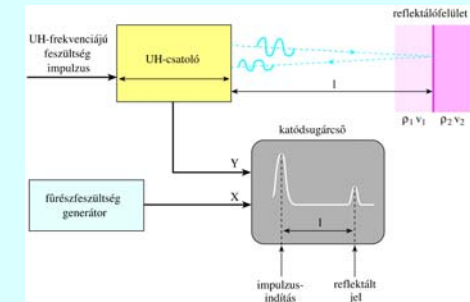
- X Idő (→ axiális
távolság)
- Y Amplitúdó (→ I_{refl})
- Z (Fényesség)

A-kép - Amplitúdó

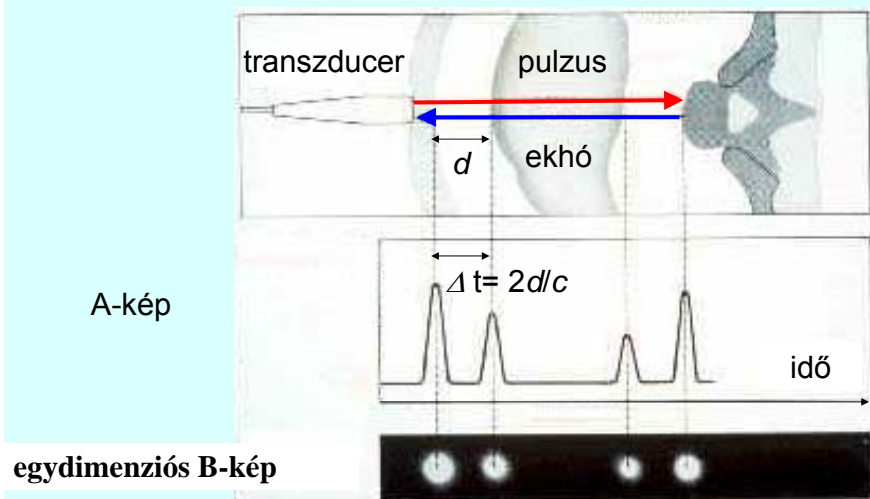

csak egydimenziós
lehet

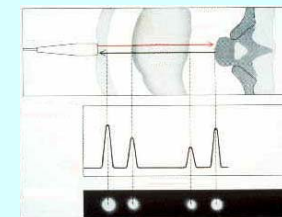
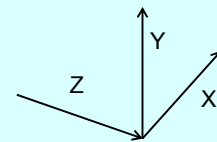

$$c\Delta t = d + d = 2d$$

B-kép - Bightness=fényesség

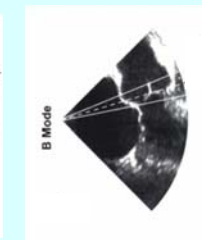
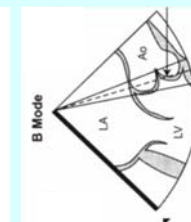
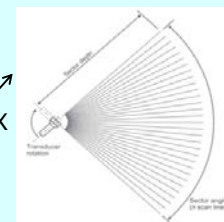
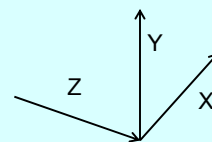
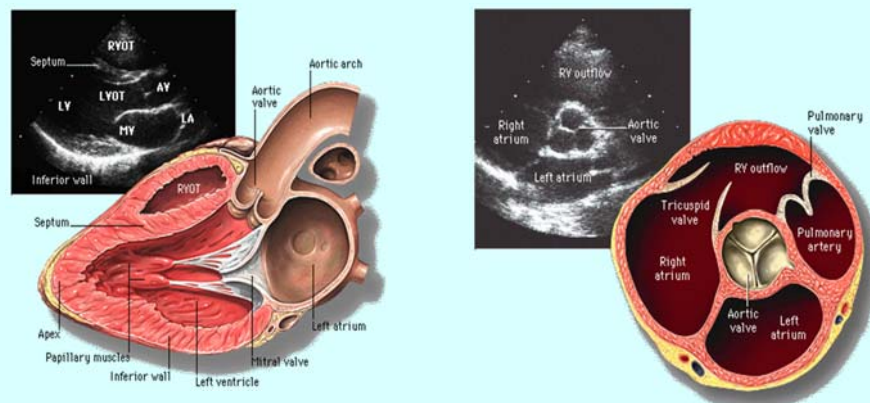
vö. Tkv. VIII.33. ábra

Eltérítés / szabályozás	A-kép	egydimenziós B-kép
X	Idő (→ axiális távolság)	Idő (→ axiális távolság)
Y	Amplitúdó (→ I_{ref})	-
Z	(Fényesség)	Fényesség (→ I_{ref})

B-kép - Bightness=fényesség

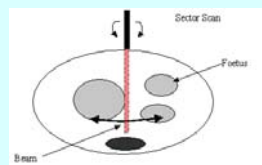
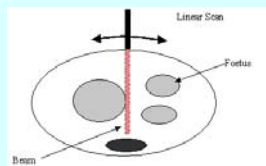
kétdimenziós B-kép – direkt tomográfia

Eltérítés / szabályozás	kétdimenziós B-kép
X	Idő (→ axiális távolság)
Y	Laterális távolság
Z	Fényesség (→ I_{ref})

B-kép - *B*rightness=fényesség

kétdimenziós B-kép

mozgatott
transzducer

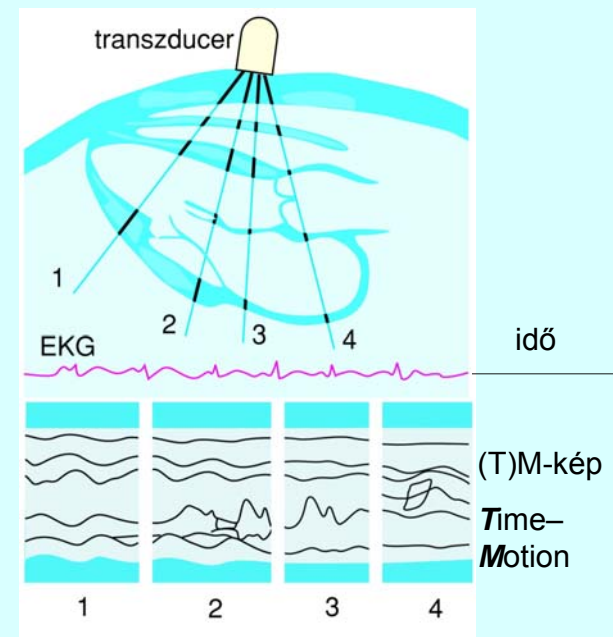

TM-kép

Time Motion

EKG jel
referenciaként

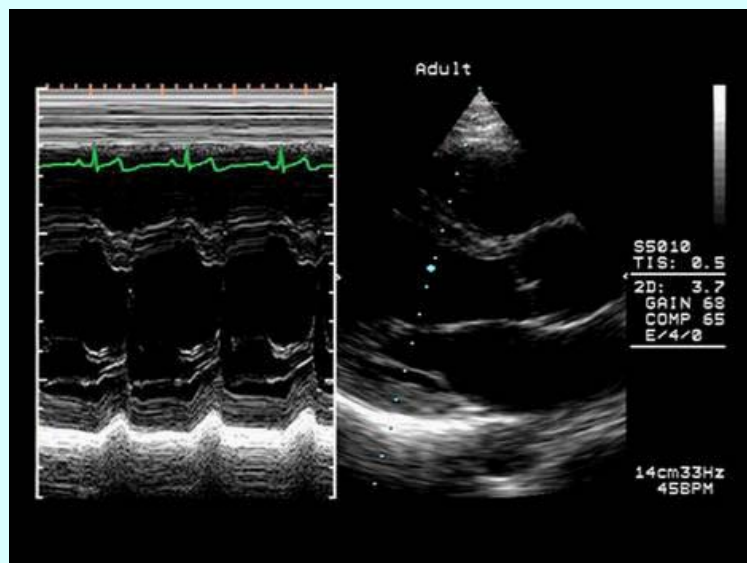
(függőleges)
egydimenziós B-kép
időbeli változása

Tkv. VIII.34. ábra

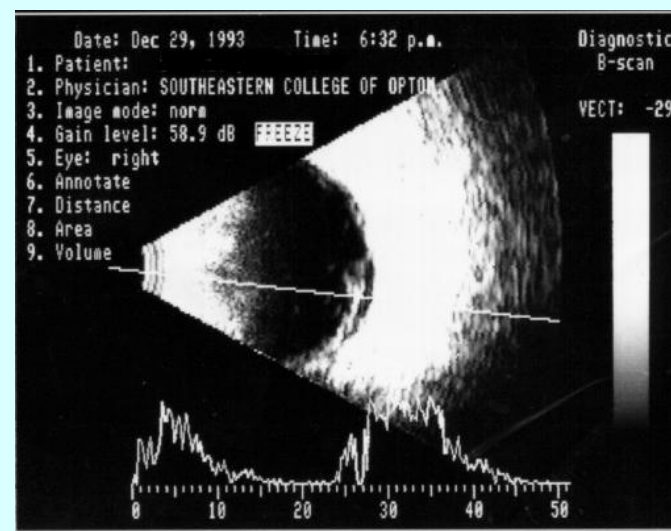
TM-kép

B-kép

Kétdimenziós B-kép és A-kép

(szemészeti alkalmazás)

Terjedési
sebesség
figyelembe-
vétele pontos
távolságok
meghatáro-
zására:

cornea: 1641
m/s

csarnokvíz:
1532 m/s

humán
szemlencse:
1641 m/s

üvegtest:
1532 m/s

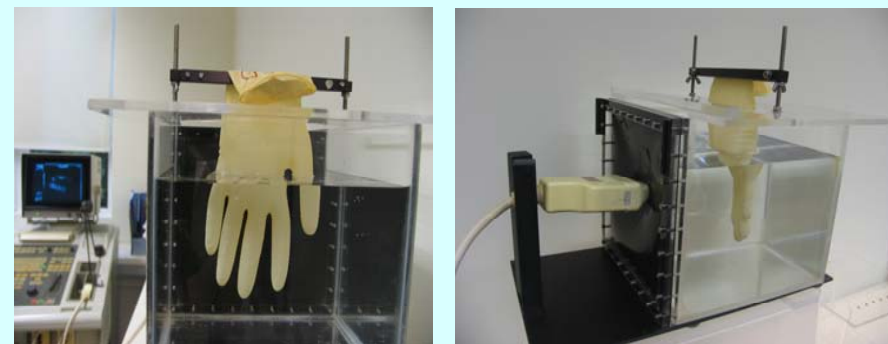

A valóság és amit az UH-kép mutat

Az objektum

A valóság és amit az UH-kép mutat

A mérés

A valóság és amit az UH-kép mutat

A keresztmetszet

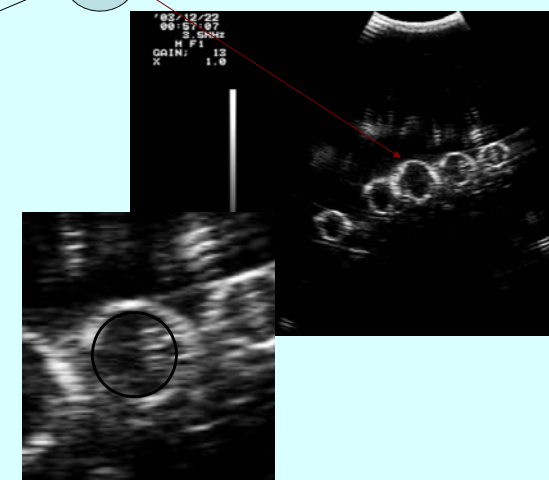

Az eredmény

A valóság és amit az UH-kép mutat

A keresztmetszet

Az eredmény

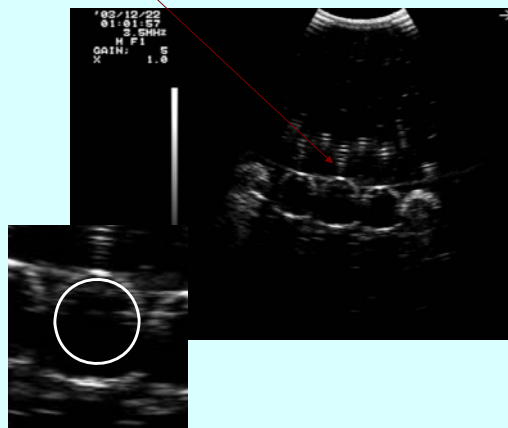
A valóság és amit az UH-kép mutat

Alkohol a kesztyűben

A keresztmetszet

Az eredmény

A valóság és amit az UH-kép mutat

Levegő a kesztyűben

A keresztmetszet

Az eredmény

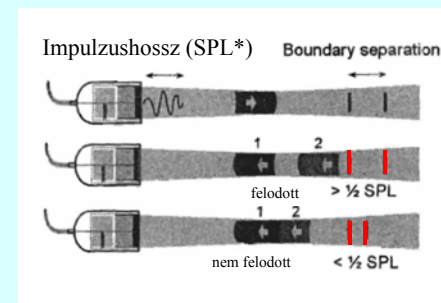
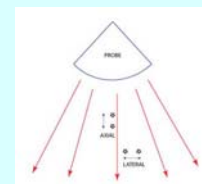
Feloldási határ, feloldóképesség

A **feloldási határt** ama két pont közötti távolsággal jellemezhetjük, amelyeket az UH segítségével még különálló pontokként detektálhatunk (minél nagyobb az értéke, annál rosszabb a helyzet).

Felbontóképesség: a feloldási határ reciproka.

Feloldási határ, feloldóképesség

A sugárirányú (**axiális**, vagy mélységi) feloldási határ az impulzushossztól függ.

Az echo ne fedjen át a kibocsátott impulzussal – minimális szeparáció $> \frac{1}{2} \text{ spl}$.

Az impulzushossz fordítottan arányos a frekvenciával

*spatial pulse length

Feloldási határ, feloldóképesség

A **laterális** feloldási határ – két szomszédos pont megkülönböztetése a sugárirányra merőleges irányban. A nyalábátmérő, nyalábdenzitás és az objektum mélységi pozíciója szabja meg.

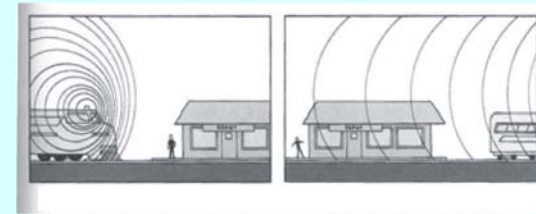
Jellemző értékek

frekvencia (MHz):	2	15
hullámhossz (izomban) (mm):	0.78	0.1
behatolási mélység (cm):	12	1.6
laterális feloldási határ (mm):	3.0	0.4
axiális feloldási határ (mm):	0.8	0.15

Doppler-effektus

A forrás és észlelés közeledése vagy távolodása esetében a frekvencia megváltozik.

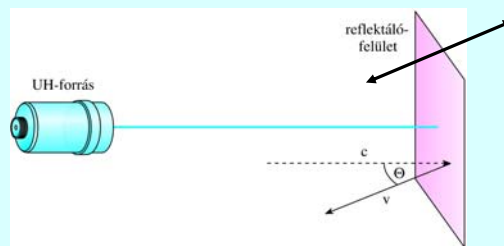
A forrás mozog

$$f' = f \cdot \left(1 \pm \frac{v}{c}\right)$$

f : eredeti frekvencia
f' : megváltozott frekvencia
v : a forrás sebessége
c : az ultrahang sebessége

Az ultrahang reflexiója mozgó felszínről

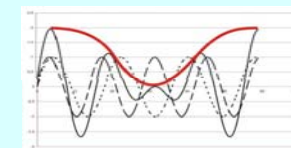
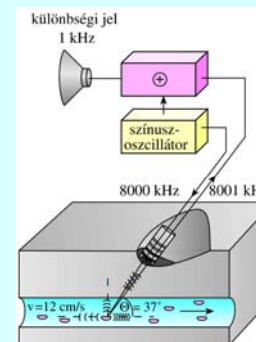
$$f' = f_0 \cdot \left(1 \pm \frac{2v}{c}\right)$$

A frekvencia megváltozása arányos a reflektáló felület sebességével.

Doppler-eltolódás $f_D = f' - f_0$

Áramlási sebesség mérése

Vörösvértestek, mint szórócentumok.

Közeli frekvenciák szuperpozíciója (összegzése) esetén megjelenik – hallható – a különbségi frekvencia is.

Doppler frekvencia = frekvencia változás = fr. eltolódás

$$f' = f \cdot \left(1 \pm \frac{v_M}{c}\right)$$

álló forrás és mozgó megfigyelő

$$\Delta f = f_D = \pm \frac{v_i}{c} f$$

ha $v_R \ll c$ (i=M vagy F)

$$f' = f_0 \cdot \left(1 \pm \frac{2v_R}{c}\right)$$

mozgó reflektáló tárgy (felület),
(ha $v_R \ll c$)

$$\Delta f = f_D = \pm 2 \frac{v_R}{c} f$$

ha v és c nem párhuzamosak, akkor v helyett $v \cos \Theta$ írandó
képletbe

CW Doppler berendezés

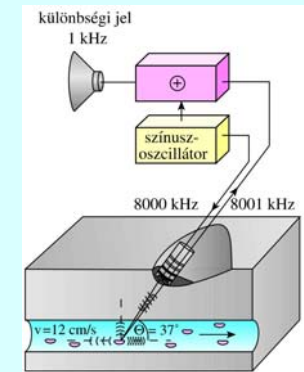
CW: (Continuous Wave) folyamatos hullámú

adó és vevő különválasztva
(egymás mellett)

$$|f_D| = 2 \frac{v_R \cos \theta}{c} f$$

pl. $f=8000$ kHz
 $v=12$ cm/s
 $c=1600$ m/s
 $\Theta = 37^\circ$

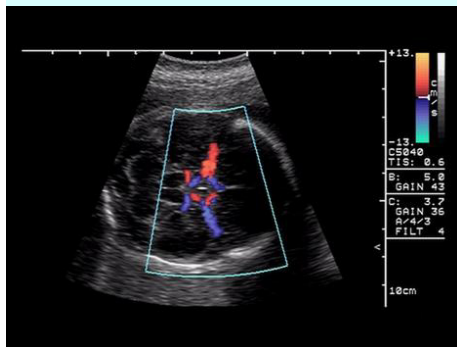
$\Rightarrow f_D = 1$ kHz
(lebegés jelensége)

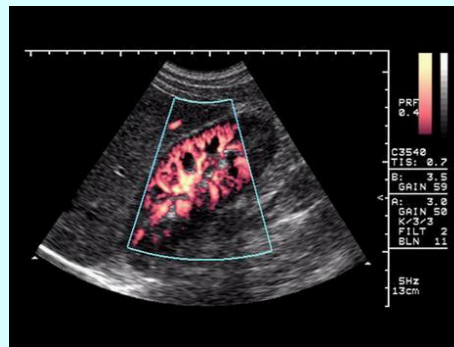
Tkv. VIII.41. ábra

Színkódolás

transzducer felé: meleg színek,
transzducertől elfelé: hideg színek

BART: Blue Away Red Towards

power Doppler

35

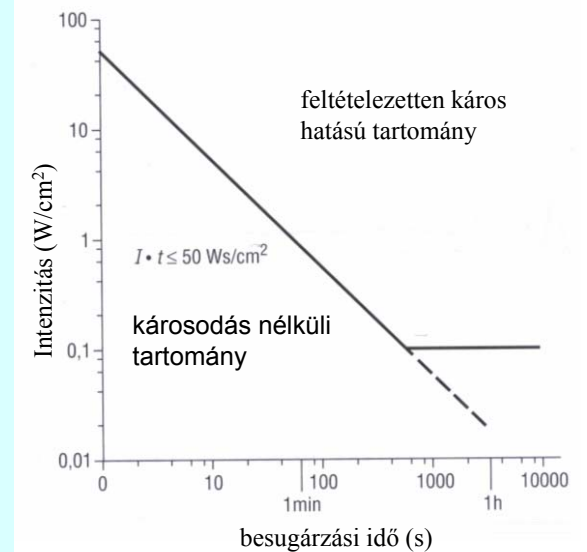
Intenzitás – biológiai hatás

diagnosztika:

$10 \text{ mW/cm}^2 =$
 $= 100 \text{ W/m}^2$

vö. fájdalomküszöb: 10 W/m^2

terápia: 1 W/cm^2

UH (mellék)hatásai

Hőhatás

- Helyi termikus hatás arányos az UH intenzitásával
- $$\frac{dT}{dt} = \frac{2\alpha I}{\rho c}$$
- A sűrűbb izomszövet általában kevésbé melegszik, mint a zsír

Kavitációs hatás

Terápiás alkalmazások

- mikromasszázs - surlódás
- termikus hatás - súrlódás és abszorpció

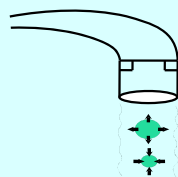
- izomlazítás
- fájdalomcsillapítás
- értágítás

Fogkő eltávolítás

frekvencia tartomány:
20 – 45 kHz

($J < 300 \text{ mW/cm}^2$)

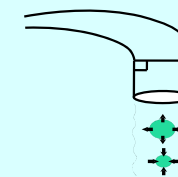
Gázbuborékok
összenyomódása és
kitágulása

A fogkő kavitáció hatására leválik a
fogfelszínről.

A hőhatást is figyelembe
kell venni.

HIFU – high intensity focused ultrasound

(J néhány W/cm^2)

Üregek keletkeznek
és omlanak össze.

Több forrásból származó UH nyaláb
fókuszában nagy intenzitás

(Lokálisan: $T \sim 8000 \text{ K}$
 $p \sim 109 \text{ Pa}$)

Sejtek roncsolása – daganatok eltávolítása

A hét kérdése

Mit jelent a Doppler-eltolódás?

Kapcsolódó fejezetek:

Damjanovich, Fidy, Szöllősi: Orvosi Biofizika

II. 2.4.

VIII. 4.2.